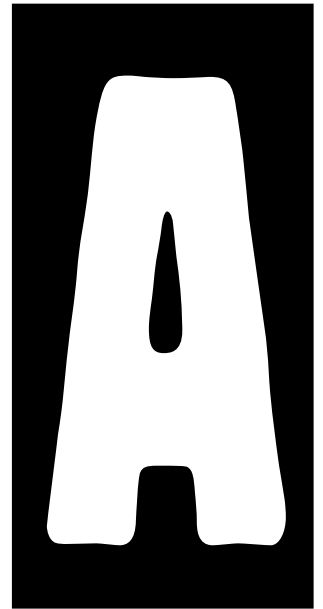

VISIONS LITERÀRIES DE TARRAGON

(Conferència pronunciada a la Sala d'Actes de l'Ajuntament de Tarragona el 21 de novembre de 2003 en el marc de la Tardor literària.)

Introducció

Durant el mes de novembre, qui ho dubta?, Tarragona es converteix en una ciutat literària. Ho és, per la quantitat d'actes al voltant de la literatura que hi tenen lloc. O, si voleu, de manera més general, perquè s'hi respira una mica el perfum de la literatura. Però ser una ciutat literària realment és tota una altra cosa. Ciutat literària és aquella que, com Alexandria d'ençà de Lawrence Durrell, o com Dublín després de l'*Ulysses* de Joyce, ha quedat indissolublement lligada a la literatura per mor del paper que la literatura mateix li ha donat.

La literatura és un àmbit creatiu específicament apte per parlar de les ciutats. Fins al segle xx era l'únic que ho feia de manera eficaç. A partir d'aquest moment, ha hagut de compartir aquesta virtut amb la fotografia i el cinema. La Roma retratada per Fellini, el Berlín de Fassbinder o Wender, el París de Renoir o Truffaut, el Madrid d'Almodóvar, o la Barcelona de Rovira Beleta, per exemple, ja són immortals. Abans del segle de la imatge, però, cap altre art que no fos la literatura no s'havia proposat seriosament donar vida a les ciutats, deixant de banda alguns casos molt particulars en el món de la pintura.

Les ciutats entren en la literatura a través de múltiples portes. Ho fan a través de la porta de la novel·la, que intenta dibuixar-les, descriure-les, transportar-nos-en el cos i l'ànima, reflexionar sobre les seves contradiccions, anhels, privacions, història i lluita fins al punt de, a voltes, convertir-les en mite. Vegem, sinó, el París de Victor Hugo o de Cortázar, el Londres de Dickens, la Vèstia-Oviedo de Clarín, el Nova York d'Auster, o la Barcelona, per exemple, d'Oller, Sa-

garra, Rodoreda, Vázquez Montalbán i tants altres. Ho fan a través de la porta de la poesia, que n'intenta buscar més l'esperit que la forma física, que en pretén més l'elogi (o la mofa) que la descripció, tal com podem veure en, per exemple, el París de Baudelaire, el Madrid de Dámaso Alonso, la Barcelona de Maragall i tants pobles i ciutats de Vicent Andrés Estellés. El teatre no és camp tan sovintejat per a les ciutats, que quan hi apareixen, com la Tebes d'Èsquil o la Roma de Shakespeare o la Barcelona de Vilanova només per cacen el referent històric o el motiu costumista, sense voler, generalment, anar més enllà. En canvi, la ciutat apareix en tota la seva dimensió en assaigs, llibres de viatges, memòries i altres formes de literatura de no ficció, com la Praga de Kafka, la Girona de Pla o la Roma de Goethe.

Existeix, vistos aquests precedents, una Tarragona literària? Si existeix, quina cara té? M'imagino que aquesta pregunta se l'ha feta, en algun moment, tothom que m'escolta. I tothom que m'escolta s'hi ha anat donant algunes respostes. Perquè tothom coneix aquella visió central que Pin i Soler va donar-ne ara fa més d'un segle. Com tothom, dels que som aquí, suposo, en deu conèixer les pintures que n'han fet autors vius com, per dir-ne alguns i que em perdonin els que no siguin citats, el Josep Anton Baixeras que dissimula Tarragona darrere el motiu de Castellet, l'Olga Xirinacs que ens l'ofereix de múltiples formes, des de la lírica de *La muralla* a les mil fórmules narratives que van des de la policíaca fins a la lleugerament gòtica, el Jordi Tiñena que ens traça precisos retrats històrics, l'Àngel-Octavi Brunet que opta pel doble joc de la novel·la històrica i la novel·la negra, o negra i històrica alhora, el Magí Sunyer que la poetitza i la retrata amb detall minúscul sense anomenar-la... Aquests dies de lletres tardorals, a més, hem pogut atansar-nos a l'obra de dos autors que

se'ns havien allunyat, Domènec Guansé i Ramon Comas. Tots dos, enmig d'una obra de valor, també van posar el seu gra de sorra a l'edifici de la Tarragona literària. Ho van fer amb obres diverses però, sobretot, Ramon Comas amb la seva *Oda nova a Tarragona* i Domènec Guansé amb la seva novel·la *Les cadenes d'Eva*. A tots aquests noms d'autors tarragonins que parlen de la seva ciutat n'hi hauríem d'afegir molts més, de diferents èpoques i intencions. Hi hauríem d'afegir sobretot poetes com el canonge Blanc, aquell que qualificà la ciutat de «palestra fael d'Apol·lo i de Belona», o, més cap aquí, Joan Antònio i Guàrdias, Josep M. Casas de Müller, Joan Vives i Miret (tarragoní d'ascendència), o prosistes com Josep Yxart, Antoni Rovira i Virgili, Manuel de Montoliu, l'autor del Llibre de Tarragona, o Miquel Estradé.

La meua intenció, tal com ja s'anuncia al programa, no és seguir per aquest camí, ni tan sols anar per altres vies prou conegudes, com la petja literària tarragonina en els autors llatins o els contes que fra Anselm Turmeda situa a la nostra ciutat. No tenim temps ni intenció de portar a aquest acte tota la producció literària que té Tarragona com a tema o paisatge, sinó fer-ne només una aproximació, basant-se sobretot en autors forans i traçant un itinerari subjectiu que ens permeti visitar obres poc conegudes.

Un autor, el nom del qual no ve a tomb, va dir no fa gaires anys en un article: «La dissort per als tarragonins ha estat que el millor prosista català contemporani [Pla] –d'això ningú no en pot ni gosar dubtar– no fos de Montblanc, de Cambrils o de Falset, i no anés a estudiar el batxillerat a Tarragona enlloc de fer-ho intern als Maristes de Girona.»¹ Posats a dir, Tarragona ha tingut la dissort que Goethe anés de viatge a Roma; que Thomas Mann decidís que Hans Castorp havia de curar-se en el sanatori de Davos i no a les termes de Montbrió o a l'Espluga de Francolí; o que Cervantes fes anar el Quixot a Barcelona enlloc d'adreçar-lo a Tarragona on s'hauria venjat de l'impostor en la persona de l'impressor Felip Robert. Tarragona no té aquesta gran obra de dimensió universal que la singularitzi, això és cert; però tal com veurem una mica en el transcurs d'aquesta conferència, Tarragona posseeix una constel·lació d'obres que hi fan referència, amb una gran diversitat de punts de vista, cosa que configura una visió extraordinàriament plural.

* * *

Començaré amb una citació molt breu, gairebé insignificant i, per tant, gairebé oblidable, però que ens servirà per iniciar aquest trajecte. Procedeix de les memòries de Giacomo Casanova (1725–1798), el famós cavaller venecià, un dels seductors més coneguts i personatge singularíssim: maçó, jugador,

financer, diplomàtic, espia, etc. Va escriure la *Història de la meua vida* a Àustria i ho va fer en francès. En elles conta com el 1767 va ser expulsat de París arran d'un afer de faldilles. L'exili el va dur a Madrid, d'on va passejar-se per diferents ciutats peninsulars, entre elles València i Barcelona. Precisament, essent a València coneix Nina. Nina era una cantant i ballarina italiana, amant del capità general de Catalunya, el comte de Ricla. Aquest personatge s'havia acostumat a tenir amants públiques a París i havia pensat que a Barcelona podia fer el mateix. Però no comptava que el bisbe s'escandalitzés i que això provoqués la intervenció del Sant Ofici. Nina ha d'allunyar-se de Barcelona i fa cap a València, on fa la coneixença amb el venecià. Llavors Nina tenia 21 anys i Casanova 42. Nina esperava poder tornar a Barcelona per tal de continuar balafiant les enormes riqueses del comte. Per fer-se passar el temps, sedueix Casanova i el fa restar a València. Per fi, el rei obliga al bisbe de Barcelona a acceptar la presència de Nina. En aquest punt, ella autoritza a Casanova a deixar València. No té cap intenció, tanmateix, de donar per acabada aquella història. Casanova explica:

Ella [Nina] va voler que jo marxés de València un dia abans i que em deturés a Tarragona per esperar-la, cosa que vaig fer segons el seu desig, i vaig passar en aquesta ciutat, plena de monuments antics, una jornada de les més agradables.²

Com podeu veure, la referència a Tarragona és molt breu i potser us farà pensar que no hi ha motiu per exposar-la aquí. Si ho he fet és per tres motius.

El primer és que aquesta referència, en la meua opinió, constitueix un dels reclams turístics més interessants per a la nostra ciutat. Efectivament, que Casanova, el príncep del plaer, digui que a Tarragona, «plena de monuments antics», va passar una de les nits més agradables és sens dubte més publicitari que moltes campanyes. Ho deixo dit perquè en prengui nota qui li pertoqui.

El segon motiu és que aquesta frase tan senzilla ha passat una sèrie d'atzars significatius, que crec que val la pena exposar. Les memòries de Casanova, almenys en la part corresponent a Catalunya i a Espanya, han estat traduïdes al català i a l'espanyol diverses vegades. Jo n'he llegit quatre, i en totes coincideix que la referència a Tarragona és del tot diferent. Ho llegeixo de l'edició catalana publicada per la Generalitat de Catalunya el 1991:

Vaig marxar de València un dia abans que ella i, tal com havíem quedat, vaig esperar-la a Tarragona, on passàrem la nit plegats.³

Cap referència al caràcter agradable de l'estada i als monuments antics. Una traducció castellana diu literalment el mateix:

Dejó Valencia un día antes que ella, y, según nuestras convenciones, fui a esperarla a Tarragona, donde pasamos la noche juntos.⁴

Per últim, el tercer motiu que justifica encapçalar aquesta conferència amb la referència de Casanova és que, segons el meu parer, en aquesta breu frase se sintetitzen tres de les vies principals a través de les quals Tarragona ha entrat a la literatura. La primera és la Tarragona com a ciutat de pas; la segona és la Tarragona monumental, especialment romana; la tercera és una imatge de ciutat agradable on val la pena, segons els casos, de passar-hi una nit, una temporada o tota una vida. Iniciem aquí una ruta literària al llarg d'aquests tres camins. L'auditori em dispensarà que en aquesta ruta, de vegades haurem de passar d'un camí a un altre i que pel temps de què disposem, no ens deturem en tots els autors i obres.

Ciutat de pas

Comencem pel camí dedicat a la literatura viatgera, en què Tarragona no és protagonista principal, sinó que hi apareix com a ciutat de pas. La nostra ciutat compta amb una situació excepcional, vora la franja blava del mar, lloc de trànsit des de temps remots, del Nord cap al Sud i del Sud cap al Nord, lloc de penetració cap a l'interior, a través de la vall del Francolí, i lloc d'arribada d'enllà la mar. Dels molts viatges que han tingut aquestes terres com a lloc de pas, n'hi ha un que té un caràcter altament simbòlic, com un viatge d'anada i tornada al llarg del temps. El mite diu que Hèracles, és a dir, Hèrcules, va passar per aquí tot anant a cercar els bous i vaques de Gèrion. Aquest Gèrion era un monstre de tres caps i triple cos que vivia en un lloc imprecís que alguns han situat prop de Cadis. El trajecte d'Heracles va donar lloc a la Via Heràclia, que amb el temps esdevindria Via Augusta. D'aquesta llegenda mítica, alguns autors, com Joan de Socarrats o Pere Tomich van extreure que Tarragona havia estat fundada precisament per Hèrcules, encara que aquesta hipòtesi sigui desmentida per altres, com Pedro de Medina i el bisbe Mondoñedo, tots aquests citats per Pons d'Icart, segons els quals Tarragona havia estat fundada per Túbal, nét de Noè, tal com també apunta Verdaguer en la seva *Atlàntida*:

Del món quiscú a sa branca volà: Túbal
[a Espanya,
dels regnes de son pare triant lo més feliç,
i a on jau Tarragona bastia sa cabanya,
sos camps i ribes fent-li records del paradís.⁵

Com pot suposar-se, no estem fent història, sinó literatura. I parlàvem concretament d'un viatge d'anada i tornada. Fa uns quants anys, a darreries del segle xx, un escriptor i viatger anglès, Paul Theroux, autor de llibres

de viatges per tot el Planeta, va intentar refer el viatge d'Hèrcules, o Heracles, per tota la ribera mediterrània, des d'una punta a l'altra de les anomenades, precisament, columnes d'Hèrcules, des de Gibraltar fins a Tànger, passant per tot el sud d'Europa, les illes gregues, Istanbul, Alexandria, etc. El llibre no és només la narració del viatge i la descripció del paisatge. És, bàsicament, un viatge literari, en què afloren les lectures de l'autor. A Gibraltar, per exemple, recorda que aquí és on Molly Bloom va perdre la virginitat, segons explica ella mateixa en el monòleg final de l'*Ulisses* de Joyce. El pas de Theroux per Tarragona és fugaç. Viatja en tren, en temporada baixa. Passa de llarg, sense fer comentaris, per Sagunt, Castelló (només una frase dedicada al desert de les Palmes) i Tortosa. De sobte arriba a Tarragona. Hi dedica un paràgraf, potser atret pel prestigi històric de la ciutat, però sense baixar del tren, només mirant per la finestra. El seu diagnòstic és radical. Diu:

Tarragona era un lugar deprimente, lo cual parecía habitual en esta parte de la costa mediterránea. Marcial escribió poemas sobre la ciudad, y Plinio alabó sus vinos: «El propio emperador pasó el invierno aquí en 26 a. de C., después de su campaña cántabra.» Ahora se reduce fundamentalmente a una planta petroquímica y a una franja de playa llena de basura. El olor agrio del ácido sulfúrico es una señal indudable de que uno ha entrado en un suburbio industrial. Sitges, más al norte, en otro tiempo un lugar de veraneo elegante, era conocida sobre todo por la franja de playa donde se reunían los homosexuales.⁶

El mite d'Heracles i el viatge de Theroux ens porten als extrems de les possibilitats de veure Tarragona: mitificada, heroica, filla dels més grans; o tremendament vulgar. També, diverses maneres de contemplar la ciutat, des de la passió del qui es preocupa pels seus orígens, a la despreocupació de qui no es pren la molèstia de baixar del tren.

Els viatgers, reals o ficticis, han vist Tarragona amb ulls molt diversos i aquí no tindrem temps de veure'ls tots. Hi ha qui ha passat de llarg, com Chateaubriand, que, en el seu *Geni del cristianisme*, diu:

Havent trobat, pels voltants de Tarragona, un oficial suís que havia conegut a Le Valais, va carregar-se el meu sac al seu cavall i vam fer el camí plegats.⁷

Molt fugaços són aquells que veuen Tarragona de lluny, com una llambregada, sobretot si viatgen en vehicle que no es pot deturar fàcilment. Un dels primers textos literaris que cita Tarragona, i segurament un dels més polèmics, precisament, és l'*Ora marítima*, de Ruf Fest Avià, datat del segle iv dC. però que es basa en textos anteriors. Descriu, el poema, la costa ibèrica des de l'Atlàntic fins al Mediterrani. Les traduccions tradicionals es trobaven amb un misteri. En

Paul Theroux

arribar a Salou, de sobte, el poeta esmenta una tal Cal·lípolis, és a dir, Ciutat Bella, que descriu apassionadament. Tot seguit apareix el nom de Tarragona i immediatament el de Barcelona. Vegem-ho:

Després d'això, les arenes s'aclofen en una gran extensió, en les quals s'alçà, temps enrera, la ciutat de Salauris, i també hi estigué, antany, l'antiga Cal·lípolis, aquella Cal·lípolis famosa que, per l'elevada i excelsa alçada de les muralles i pels seus cims, s'enlairava cel amunt, ella que, amb l'àmbit del seu solar immens, cenyia, per ambdós costats, un estany, sempre fecund en peixos. / Després, la ciutat de Tàrraco i la seu amena dels rics habitants de Bàrcilo, car un port obre allí els seus braços segurs i la terra és xopa d'agües dolces.⁸

Què era i on era Cal·lípolis ha fet córrer molta tinta i ara jo no em deturaré a comentar-ho. Aquesta traducció, és evident, comportava molts problemes: existència d'una ciutat entre Salou i Tarragona; la rara referència a les Barcelones; etc. Una lectura més recent deguda a Joaquim Icart i Leonila, ens ho aclareix:

Després d'això s'estén una llarga renglera de platges, en les quals en altres temps hi hagué la fortalesa de Salauris, i on també hi hagué antigament la primitiva Cal·lípolis, aquella famosa Cal·lípolis que per l'altura de les seves fortificacions i l'elevació de les seves talaies s'enfilava pels aires; que per l'amplària dels seus entorns estava a trenc d'ona per un costat i altre d'un mar sempre abundós de peixos; d'aquí fou Tàrraco, ciutatella i residència amena de rics naviliers, car un port hi obre els seus braços i la terra està sempre amarada d'aigües dolces.⁹

Deixem de banda disquisicions lingüístiques i històriques i quedem-nos amb les paraules. D'una banda, fortificacions, talaies, és a dir, torres. De l'altra, port. A dalt les torres; a baix, el port. Dues constants que tindrem ocasió d'anar comentant.

Però aturem-nos un moment. De viatgers reals i ficticis que han dit alguna cosa de Tarragona n'ompliríem algunes pàgines i no és qüestió de cansar la concurrència amb massa noms. Deixarem de banda a Braulio Foz, el creador de Pedro Saputo; o el Josep Pla de *Navegació d'estiu*. I deixarem de banda també una gran quantitat de viatgers com ara A. Jouvin, B. Joly, J. F. Peyron, A. Laborde, etc.

He volgut singularitzar dues obres la relació de les quals amb Tarragona em sembla que és poc coneguda i força interessant.

D'UNA BANDA TENIM UN DRAMA CASTELLÀ del segle XVII, una obra que, a part la seva qualitat intrínseca, representa el certificat de naixement del mite de Don Joan. Es tracta, és clar, d'*El burlador de Sevilla y convidado de piedra*, de Tirso de Molina. El mite no cal que l'expliqui. Però sí que convé recordar l'estructura de l'obra. Don Juan és de Sevilla, però en el seu vagareig pel món ha fet cap a Nàpols. Aquí és on comença l'obra.

Allà aconsegueix, mitjançant engany, seduir Isabela. Fugint, amb el seu criat Catalinón, cap a la seva pàtria, on tindrà lloc el cos central de l'acció, la seva nau naufraga i arriba a una platja. És Tarragona. Els socorre Tisbea, una pescadora que, pel nom, sembla més aviat una gentil donzella sorgida d'un poema pastoril. Sobre el nom de la noia, cal recordar la història de Piram i Tisbe, contat a les *Metamorfosis* d'Ovidi i que Shakespeare va utilitzar a *Somni d'una nit d'estiu*. De resultes de la relació entre els dos amants, ella queda embarassada i se suïcida, exemple que després segueix ell. A la platja tarragonina, Tisbea representa la ingenuïtat de Tisbe i es deixa seduir. El seductor, però, no és cap Piram, sinó Don Joan, que segueix camí cap a Sevilla, abandonant-la, malgrat haver-li promès matrimoni. Però no s'acaba aquí la presència tarragonina al *Convidado*. Ja al tercer acte, Isabela segueix les passes de Don Joan i abandona Nàpols per anar a Sevilla, ja que el rei ha decidit casar-la amb Tenorio. La duquesa Isabela no naufraga, però també passa per la mateixa platja de Tarragona, on coneix, també Tisbea, qui li explica les mentides del seductor i decideixen anar juntes cap a Sevilla per tal de denunciar-lo al Rei.

Com correspon al gènere dramàtic, si descomptem potser el teatre històric i el teatre costumista, per motius diferents però, el fet que dues escenes del *Burlador* passin a Tarragona no implica res d'especial. Si de cas, que aquell nom sonava en els ambients literaris barrocs. La platja de Tarragona esdevé un espai ideal, amb sorra i roques, on encallen els vaixells, però també amb una torre, no sabem si real o metafòrica, on protegir-los; i amb cabanes de sostre de palla on viuen els pescadors. Aquests pescadors són pobres però són feliços. No hi ha cap moment de l'acció en què facin cap comentari del seu ofici. Ans al contrari, es passen l'estona cantant i ballant. Els seus noms, Coridón, Anfriso, Belisa, Lucindo i Antandra, a més de Tisbea, ens fan pensar en l'escenari d'una ègloga pescadora. Recordem aquell quartet de Garcilaso:

Ilustre honor del nombre de Cardona,
décima moradora de Parnaso,
a Tansilo, a Minturno, al culto Taso
sujeto noble de inmortal corona.

En tot cas, i perquè quedi constància del paper que en l'obra juga Tarragona com a ciutat de pas, com un punt de descans en l'arc mediterrani de l'època, vegem què diu un petit diàleg del *Burlador*. Som al tercer acte i Isabela ha arribat a la platja tarragonina, junt amb el seu criat Fabio. Diu aquest:

FABIO: El mar está alterado,
y en grave temporal, riesgo se corre;
el abrigo han tomado
las galeras, duquesa, de la torre
que esta playa corona.

ISABELA: ¿Adonde estamos, Fabio?

FABIO: En Tarragona.

Y de aquí a poco espacio
daremos en Valencia, ciudad bella,
del mismo sol palacio,
divirtirás algunos días en ella;
y después a Sevilla
irás a ver la octava maravilla.¹⁰

No m'he entretingut a revisar les múltiples versions que del Don Joan s'han fet després de la inugural de Tirso per comprovar si hi apareix la platja de Tarragona. El més probable és que no. L'obra de Tirso és de 1630. Vint anys després apareix la versió italiana d'Andrea Cicognini (1606–1660), on es manté el naufragi, però no el lloc, mentre que la pescadora Tisbea es transforma en Rosalba. El *Don Joan* de Molière és de 1665. El protagonista amb el seu criat també naufraga, però el salven dos camperols i sedueix dues pagesetes, Mathurine i Carlote. No apareix tal platja, però, en altres versions teatrals posteriors, entre elles la de Zorrilla ni el llibret de da Ponte per a l'òpera de Mozart. Un naufragi sí que apareix en el poema de Byron, però aquí a una illa grega.

HE DIT QUE VOLIA SINGULARITZAR DUES OBRES poc conegudes en què Tarragona hi és present com a ciutat de pas. Ara em referiré a una novel·leta de madame de La Fayette (1634–1693) anomenada *Zaïde*. L'autora va ser una d'aquelles precioses ridícules satiritzades per Molière que, tot i procedir de la noblesa i tenir facilitat de relació, no va sovintejar la Cort. Entre la seva obra literària destaquen tres novel·letes, la més coneguda de les quals és *La princesa de Clèves*. En aquestes novel·les, el que compta no són els fets externs que s'esdevenen als personatges (les aventures), sinó els sentiments, l'evolució de les passions, la qual cosa fa que el relat sovint es resolgui en forma de llargs diàlegs.

Zaïde, titulada *Histoire espagnole*, està ambientada al s. ix. Un noble castellà, Consalve, després d'un desengany fuig cap a llevant, amb la intenció d'arribar a la costa i embarcar-se. Les seves passes el condueixen a la desembocadura de l'Ebre, d'on pretén arribar, amb una barca, a Tarragona. Allà coneix un company, de nom Alphonse Ximénès, de Navarra, amb qui podrà compartir les seves penes fins al punt que abandona la idea d'anar-se'n. Per tal de sobreviure, fa arribar les seves joies a un «marxant de Tarragona» i això li permetrà d'adquirir les coses més necessàries. Un bon dia, troben una noia a la platja probablement abandonada per les ones després d'un naufragi. La noia, «magníficament vestida» resulta ser d'una bellesa extraordinària, de manera que Consalve en queda enamorat. La curen, l'acullen a casa seva, però quan ella articula les primeres paraules, Consalve s'adona que

pertanyen a «una llengua que li era descoenguda». Li parla en àrab, en espanyol i en italià, però ella no contesta. Llavors Alphonse es presenta amb una altra noia que han trobat uns pesadors. Ambdues dones es coneixen, parlen entre elles i aleshores els dos cavallers entenen els seus noms. Es diuen Zaïde i Félimé. A partir d'aquí, el relat progressa tot explicant l'evolució dels sentiments d'aquests quatre personatges. L'autora es val del procediment del relat dins el relat i fa que Consalve expliqui la seva història. Tancat aquest relat, segueix la narració de l'estat de Consalve per Zaïde, marcat pel fet que no poden comunicar-se en no parlar la mateixa llengua i per la gelosia en sospitar que ella estima algú en qui pensa contínuament. Per fi, el reallt arriba a un punt culminant per al nostre interès. Tement que Zaïde se'n vagi tan bon punt marxin de Tarragona els grans vaixells que van a Àfrica, i no signat a deixar-la anar sense poder-se fer entendre, Consalve va a Tarragona «per trobar algú que entengui la llengua grega», convençut, per una carta que ha vist escriure a Zaïde, que aquesta és la seva. Madame de La Fayette descriu Tarragona com una gran ciutat plena d'intercanvi entre gent de races i llengües diferents. Per fi, troba una persona que prové d'una de les illes gregues i, recompençant-lo generosament, se l'enduu cap allà on viu amb la intenció de fer-lo servir d'interpret. Malauradament, l'ocell (totes dues noies) ha volat. Consalve cau en un desassossec del qual Alphonse l'intenta treure tot explicant-li la seva història. Però és inútil: el malestar que sent per la marxa de Zaïde és superior al que va fer-li abandonar el seu país. Consalve decideix anar a fer la guerra, s'acomia del seu amic i se'n va cap a Tortosa. Allà sent una veu, darrere d'una paret, que li sembla la de Zaïde. Aquesta veu, però, parla espanyol, tot i que com que ens trobem «en una extremitat d'Espanya», diu l'autora, «no es parla com a Castella». L'endemà, quan Consalve se'n va de Tortosa veu una barca al riu i en aquesta barca hi va Zaïde, entre altra gent. Algú li explica que són àrabs que volen agafar un vaixell per retornar al seu país. Consalve segueix la barca. Però en aquest punt troba el cavaller Oliban, del regne de Lleó, i el fa tornar al seu país.

El relat de Zaïde desatén força la descripció física dels llocs. Ja hem dit que a l'autora li interessien els sentiments. Això justifica o permet que caigui en tot un seguit d'anacronismes. Recordem que som al s. ix. En aquell moment, els territoris on té lloc l'encontre de Consalve amb els altres personatges estava sota dominació àrab. I Tarragona devia ser més aviat un indret poc poblat, si no una terra de ningú. Tanmateix, Madame de La Fayette la converteix en una gran ciutat, de

Madame de La Fayette

port trafegós, on acuden a comerciar gent de totes bandes de la Mediterrània. És evident que La Fayette va ubicar el seu relat no pas a partir de la veritat històrica sinó utilitzant noms que en aquell moment li sonaven i podien donar-li un cert aire d'exotisme. Recordem que el 1630 Tirso de Molina hi havia fet parar el seu *Don Joan*. El 1670 Madame de la Fayette hi feia passar la seva petita història d'amor. Doncs bé, encara un altre autor francès, una mica abans, el 1625, hi ubicava una novel·la.

Tot i que ara abandonem per un moment el tema de la ciutat de pas, deixeu-me parlar breument d'aquesta novel·la i del seu autor.

JEAN PIERRE CAMUS (1584–1652) no és un autor de l'anomenada dels altres autors. Tanmateix, a la seva època va gaudir d'una notable fama. Abat de Belley (1608–1628) i en certa manera protegit per Francesc de Sales, la seva faceta més coneguda és la d'escriptor en la qual va sovintejar la poesia, l'assaig i sobretot la novel·la. Les seves novel·les ell les anomena «antinovel·les» per tal de diferenciar-les de la moda, en què es potenciava la irrealitat i la fantasia, alhora que busca una finalitat moral. Aquestes novel·les passen de la seixantena i sempre es refereixen a històries reals o basades en fets reals que adopten l'aspecte de paràboles, com ell les anomena. Vegem-ne alguns exemples: *Elisa o La innocent culpable: esdeveniment tràgic dels nostres dies*; *Mariana o La innocent víctima: esdeveniment tràgic succeït a París al faubourg de Saint Germain*; *Damaris o La implacable marastra: història alemanya*; *La pietosa Júlia: història parisenc*; etc. Una d'aquestes novel·les es diu: *Palombe ou La femme honorable: histoire catalane* i passa a Tarragona.

Novament, com hem vist en *Zaïde* o en el *Burlador*, la ubicació a Tarragona té poca importància. La ciutat com a tal, com a element físic, apareix poc en el relat. Els seus personatges no ens són presentats passejant pels seus carrers, bevent a les seves tavernes, treballant als seus negocis o vivint a les seves cases. Els personatges pensen, parlen i actuen en un lloc que no és gairebé mai descrit. Ara bé: és Tarragona. L'autor la presenta com una ciutat que havia estat una gran capital i que ara ha perdut l'esplendor a causa, pensa l'autor, de l'ombra que li fa Barcelona, en un moment, tanmateix, en què les passes de la noblesa ja menen cap a Madrid. El protagonista de la història és, precisament, un tarragoní, a qui l'autor no vol anomenar, però que designa amb el nom de Fulgent, que s'ha educat a la Cort, a Madrid, fins que decideix tornar a casa. A Tarragona és l'admiració de tothom i ell i son germà (de nom fictici Siridon) són com dos astres enmig de la província tarragonesa. Anaven als torneigs, a les curses d'anell, als combats (diu)

de toros, als exercicis de cavall, a la dansa... Però tot això a ell, que venia de la Cort, no el satisfieia. Diu el text: «Tenia Tarragona per un desert que no és omplert més que de rostre que li semblen espantosos i salvatges». Una de les coses que nota més a faltar són dones, tot i que, diu l'autor, «Tarragona no té pas la reputació de ser-ne infèrtil». Fulgent fa el propòsit d'anar-se'n cap a Barcelona o València però en aquest punt s'enamora. L'escllida és, també, la xica a qui estima el seu germà i es diu *Palombe* perquè «aquest mot en espanyol vol dir coloma», diu l'autor.

Ciutat monumental

Però deixem aquest Fulgent enamorant-se a la Tarragona barroca i retornem al nostre viatge. Ara ens tocava la segona ruta, aquella que veu o ha vist en Tarragona una ciutat monumental. Ho deia Casanova i ho han anat dient gairebé tots els viatgers, els uns més que els altres. Precisament per això, la majoria d'aquests viatgers s'han convertit en font imprescindible per a historiadors i arqueòlegs. Un d'aquests viatgers, l'anglès Joseph Townsend, en el seu viatge a Espanya realitzat el 1786-1787, diu: «Tarragona és, de totes les ciutats d'Espanya, la que més podria satisfer un antiquari». Un altre, Enrique Cock, notari i acompanyant de Felip II en el seu viatge de 1585 a Saragossa, Barcelona i València, declara que s'atansa fins a Tarragona «para ver las antigüedades de la ciudad» i s'hi està tres dies; malgrat que un tercer viatger, Aubruy de la Motraye (1674–1743), ho troba tot malament: «Vam arribar el 26./ No hi vaig romandre més que fins al 28, però va bastar-me per veure el que hi ha de més notable, que és poca cosa. Té una universitat poc freqüentada, amb collegis mal construïts i descurats. Les seves esglésies són poc agradables, però molt riques en utensilis sagrats i altres ornaments estrangers; en una paraula, no és recomanable més que per la seva antiguitat, perquè ha estat fundada pels Escipions i ha donat nom a l'Espanya Tarraconense». No ens entre tindrem més en tots aquests viatges que tenen un interès més històric que literari, ni tan sols en els més literaris, com el de Verdager a *L'Atlàntida* o el de Pla a *Navegació d'estiu*. També deixarem de banda tot un seguit de visions poètiques que es refereixen a la Tarragona monumental, des del breu vers que Victor Hugo introdueix a *Les orientales*, fins als poemes tarragonins de Carner, Fages de Climent, o el discurs *Catalunya romanitzada*, de Guimerà. I seleccionarem quatre textos que ens aporten una visió, cadascun, particular, però intensa, de la monumentalitat de Tarragona.

De les quatre visions que representen aquests llibres, només una, la primera, in-

tenta reconstruir el passat. Les altres tres s'escriuen des del present de l'autor i els monuments hi són vistos des d'aquesta perspectiva.

Ildaribal (1914), com hem dit, és la novel·la històrica de Tàrraco.¹¹ Constitueix, per tant, la *visió reconstruïda* d'aquesta ciutat. Maseras hi explica la vida (un fragment, en realitat) d'un jove, el que dona títol a la novel·la, caracteritzat per la seva educació romana i pel seu substrat indígena, és a dir, iber. La novel·la va tenir un cert èxit, de manera que, a més de les quatre edicions catalanes amb què compta, va ser traduïda de seguida al castellà, al francès i a l'italià. La intenció de l'autor, en relació a la ciutat, és fer veure al lector d'avui com era o com devia ser en aquella època. Aquella Tàrraco li serveix per exposar un ideal de ciutat defensat pel naixent noucentisme. Aquesta ciutat està ben documentada, tal com ens ha explicat Montserrat Corretger en la darrera de les edicions, on detalla les fonts històriques en què va basar-se Maseras. Però l'autor no es limita a la descripció freda dels indrets, sinó que els vivifica, cosa que aconsegueix amb diversos procediments: la involucració dels espais històrics en l'acció, l'ús de tècniques diverses, entre elles una descripció que s'acosta al que seria el travelling conemato-gràfic, etc. Els espais són descrits amb detall i la imaginació arriba allà on no arriba la documentació històrica. En veurem alguns exemples.

Aquí en tenim un que s'entreté més aviat en la descripció física:

L'arxacròpolis dreça a la part més alta de la ciutat les seves muralles inexpugnables. És el coronament de l'urbs patrícia, que, ajaçada en un escarpament de rocs, dorm tranquil·la de cara a la mar. El sol daura els seus murs sense edat, que fabulosos tiotans titans arregleraren, i juga en el frontó del gran temple, mansió de Júpiter, que sobre nou capitells corintis presenta als ulls de la ciutat entera la imatge del més gran dels déus. Al costat, el temple d'August, més ample encara que el de Júpiter, sembla ajaçar-se, per no ésser vist, entre les muralles del capitolí; i darrera els dos santuaris colossals, que són el pistil d'aqueixa immensa flor de pedra, un seguit de torres uniformes guaiten devers la muntanya. A la banda de septentrí, una, més alta que les altres, domina l'agre, domina la mar, i sembla una sentinella vigilant: és la torre dels arúspexs i dels flamínis.¹²

I un altre que ens aporta l'ambient:

Caminant, caminant, es troben els barris populosos. Allí, sobre el portal de les tavernes i de les fleques, rètols multicolors en iber i en llatí; a les tendes dels boters, dels manyans i dels basters, el soroll dels martells, de la farga i de les maces; allí les fàbriques de porpra, els forns de guix, de terra i de ceràmica; allí les premses de sidra, d'oli de cervesa; allí les velles filant, a les portes, i les joves teixint en els compluvis. I els homes descalços, mig nus, peluts i cremats del sol, omplint les sitges de gra, les golfes de

palla i els cellers de bots; i pertot arreu l'atmosfera flairava a garrofes seques, a most, a cuir i a quitrà.¹³

VICENT ANDRÉS ESTELLÉS ÉS UN DELS grans poetes catalans del segle XX. En aquest moment, jo crec que molts tarragonins ja saben que entre la seva àmplia producció hi ha moltes referències a Tarragona, que fa dos anys van servir per organitzar una ruta literària per la ciutat dedicada a l'autor de Burjassot. Tota aquesta obra no és homogènia sinó que la podem dividir en dos grans blocs. D'una banda, el llibre *Ciutat a cau d'orella* (1953), que és el seu primer llibre publicat. La ciutat a què fa referència el llibre és Tarragona i el motiu, el seu viatge de noces. Joan Fuster ha deixat dit que aquest llibre marca un canvi en la poesia valenciana contemporània. Aquell llibre, diu «ja era una ben altra cosa».

Tot i que aquest primer llibre encara no prefigura el verb desbordant de l'Estellés, mereixeria un comentari detingut que aquí no estem en condicions de fer. El llibre està dividit en tres parts: Ciutat que s'endevina, Ciutat que es veu, Ciutat que se sap, com volent classificar les diferents formes de percepció per les quals s'arriba al coneixement i a l'expressió. A la primera part, la ciutat no es fa evident, sinó que l'entrelluquem entre mig dels sentits desperts del poeta, el qual, tanmateix, ja ens la defienix: «Oh tu, ciutat del quasi, mai del ja!», ciutat emparentada a un Paradís perdut. La segona part, ja visualitza la ciutat: el primer poema és dedicat a Sta. Maria del Miracle; un altre es pressuposa escrit «Davant la seu»; un altre a Poblet. Per fi, a la tercera part es comencen a obrir portes expressives, anunci del poeta que serà Vicent Andrés Estellés.

Fora d'aquest llibre, però, l'Estellés va dedicar altres poemes a la nostra ciutat. Són, en general, apunts de viatge, notes en què explicant tot el que veu, i el que sent o el que li suggereix quan ho veu: és la *visió sensual*. A *L'inventari clement*, que va ser premi Ausiàs March el 1966, per exemple, apunta, des de Tarragona:

Us diria primer l'espectacle del claustre,
solemne, al cap al tard, quan avancen els vius
batallons de les ombres tan cautelososament
i acaben restaurant un règim de tenebra,
obert, no obstant, a una política llunar.
La nit, plena de llacs, tota nua, ben púdica.¹⁴

A *La clau que obri tots els panys*, llibre amb què va guanyar el premi València de literatura-poesia 1958, recorda el viatge anterior:

Els domassos antics
pel passadís en l'ombra, enllà el finestral gòtic.
A la plaça, dessota els porxos, hi ha la font,
la font antiga i bruta, i després els comerços,
els comerços antics i bruts, un carreró,
unes pedres hebrees amb breus inscripcions,

una finestra plena de fosc. Aleshores
 buscàvem un camí remorós de xiprers;
 el trobàrem molt tard i no el vàrem recórrer;
 tornàrem a l'hotel. Fou la primera nit.
 (Transcriuria l'Epístola tarragonina. O bé
 l'Egloga a Catalunya i molts pocs versos més.)
 Per primera vegada vam jaure junts i nus.
 Recorde els llençols, blancs. Vàrem ser molt
 [feliços.

Al dematí tornàrem al camí de xiprers;
 havíem vist la seu. I veiérem la mar.
 La mar hi era allí i no l'havíem vist
 i ens riguérem els dos. I callàrem de sobte.
 Ens recordàrem, nus, a l'habitació
 tota obscura, tan nus entre els llençols
 [tan blancs.
 L'altre hotel fou distint; tot fou distint també.
 He tornat altra volta. Oh vella, oh trista Europa!¹⁵

L'altra ciutat és la segona novel·la de M. A. Capmany, escrita el 1952 i publicada el 1955. Ens presenta un doble viatge. Una excursió escolar arriba a Tarragona, amb la senyoreta Rosa. I aquesta Rosa recorda la visita que 30 anys enrere va fer amb sa mare. Així, contínuament, la visió de la ciutat present la porta a l'altra ciutat, la de trenta anys enrere, la qual cosa ens permet qualificar-la com a *visió reflexiva*. La novel·la es divideix en capítols centrats, generalment, per algun element d'aquesta ciutat: el mar, la catedral, el Pont del Diable, Constantí, el Serrallo, etc. Aquests espais se'ns apareixen amb naturalitat, sense recarregament, a partir del simple diàleg dels personatges. Vegem per exemple, com la mestra explica l'encontre amb la muralla a una nena:

- Aquests carrers, immensos, pertanyen a la muralla ibera; sobre d'ella construïren els romans.
- Quants anys diu que fa?
- Més de dos mil anys.
- Dos mil anys! –digué la noia, i s'acostà amb unció a la pedra i l'observà com si volgués descobrir algun secret, i amb els dits flonjos, bruns, d'angles poc polides, acaricià la superfície venerable. Una sargantana va esquitllar-se per un forat i ella retirà la mà, espantada.
- «Dos mil anys –pensà Rosa–. Vint anys!»
- Senyoreta! El mar! Que bonic és el mar!¹⁶

Ja que la nena ha descobert el mar, llegim ara la primera impressió del mar en la Rosa vint anys abans.

En sortir de l'estació –la tia l'havia agafada per la cintura, cosa que li resultava molt incòmoda– el vent que venia de terra endins aixecà un remolí de pols, que girà en direcció al mar i recollí més pols negra del tren i la retornà, en espiral, altre cop, terra endins, i tots s'agafaren les faldilles, els barrets, i ella es posà la mà al cap perquè la papallona de seda verda semblava que volgués emprendre el vol.

Ascendiren cap al mirador, i a mesura que la pujada es feia més feixuga, i la tia esbufegava, i la deixava de la cintura –per fi!–, i l'oncle i la mare i la tia es quedaven enrera, anà apareixent als seus ulls el mar, tan blau, tan dolrosament blau i quiet –el vent bufava de terra i aturava l'escuma a penes arrissada arran de la

platja– que els ulls se li ompliren de llàgrimes i aprofità un nou remolí de pols per a treure's el mocador brodat i eixugar-se les parpelles amb calma.

Tots eren ja al seu costat i parlaven. Però ella no sabia el que deien perquè davant seu hi havia el mar. Pertot arreu el mar. I tot d'un plegat li semblà que era en una illa, i el mar poderós encerclant-la, tan quiet, tan aparentment immòbil, però forçut. I ella adorava la força.

La mare li digué alguna cosa en veu molt alta, per dominar la remor del vent i la seva intenció abocada a la superfície blava. S'adonà que tots se li adreçaven, però no pogué apartar els ulls del mar i el seguí mirant de reüll, encara.

Llavors descobrí una palmera rabassuda, allà baix, prop de la sorra, i assenyalà amb el dit, per explicar-los la seva sorpresa i perquè no s'adonessin del seu desconcert.¹⁷

Per últim, *Tarraco*, de David Matas. L'autor és francès, encara que d'ascendència aragonesa, i es dedica a la literatura i al periodisme (*Le Monde*). Jo crec que l'origen d'aquesta novel·la té a veure amb un detall de la vida de l'autor. S'ha acostumat a passar les vacances entre nosaltres i s'ha enamorat dels nostres monuments. *Tarraco* (2001) és la seva cinquena novel·la. De fet, encapçala la novel·la amb una citació de Manuel de Montoliu, en francès, que diu: «Viure a Tarragona, per a una persona cultivada, és viure en l'al·lucinació». Per això m'he permès de batejar aquesta visió amb el nom de *visió al·lucinada*. La novel·la comença, com en *L'altra ciutat*, en un viatge de retorn. Tarragona esdevé el paisatge per on discorre la història d'un escriptor, Romuald, que ha vingut per escriure un assaig sobre un pintor. Llavors, tot es barreja: la voluntat dels déus, la petja de Roma, la visió de la mar, els carrers de la Part Alta i el retrobament d'Amanda.

Fem-ne un tast, amb una traducció provisional. Romuald arriba a Tarragona:

La vall no és gaire lluny, i l'aqüeducte, si els seus records són bons, no trigarà a desplegar els seus arcs. Romuald està assegut a la part de davant del cotxe per tal de no perdre's l'aparició, que serà breu. A ambdós costats de la calçada, tot just entrats en escena fa un moment, ametllers i avellaners s'afanyen, alternant-se amb vinyes porpres a l'horitzó de les quals, de manera intermitent, es perfilen els xiprers. Cap a la dreta, dissonants, han sorgit unes tubuladures de metall, fumejants columnes d'acer que haurien deixat estupefactes els Escipions i de les quals de seguida aparta la vista.¹⁸

Una mica després continua:

Enganxat al vidre, Romuald està a l'aguait des de fa una hora. Un segon d'inatenció i es perdria l'aqüeducte. La seva sorpresa va ser gran, el primer cop, a la vista dels arcs, de la seva majestuosa processó a la vall. Pierre i Sophie també van exclamar-se, també Clara va semblar meravellar-se. Deu haver canviat, Tarragona? Encara hi havia platges verges, aquell any, la torre d'August no havia estat restaurada, com si es cregués que la caiguda de l'Imperi fos cosa d'ahir.¹⁹

Però l'autor confessa que si Romulad s'havia enamorat de Tarragona, hi havia dos còmplices. Diu així:

El vi del qual tal volta abusés, no en tenia més que una feble part, en aquest deliri, contràriament al que creia Clara. L'altre gran culpable, era la mar. La seva remor pujava sense parar cap a les ruïnes, que s'endevinaven iniciades en els seus secrets, i que li responien, en el seu llenguatge inintel·ligible als mortals.²⁰

Ciutat agradable

Hem arribat al vi i a la mar i això ens permet iniciar la tercera ruta d'aquest viatge. Aquella que, seguint la frase de Casanova, havíem qualificat de ciutat agradable. És una visió que potser estranyarà, avui, quan sovintegen aquestes mirades que donen prioritat a les fumeroles de les químiques o al pas de la via del tren per la primera línia del mar. Tanmateix, Tarragona ha tingut i té una literatura que ens la mostra agradable, plaent, atractiva. Deixarem de banda per qüestions de temps tot un seguit de poemes, com els epigrames de Marcial, que en ressalta els vins; descripcions, com les de Jouvin, que en remarca la riquesa agrícola i pesquera; o afirmacions com la de S. de Silhouette que diu: «El segon dia vaig arribar a Tarragona [des de Barcelona]; el país que es travessa és molt barrejat: és bonic en sortir de Barcelona; lleig al llarg de Llobregat, mediocre i dolent al llarg de la mar; molt bonic per la part de Tarragona.»

Deixarem, doncs, de banda tot això i em centraré en un parell d'obres, de dos autors tan diferents com Florus, un autor africà d'identitat boirosa que va viure al segle primer; i Peter Cheyney, un dels noms importants de la narrativa policíaca del segle xx.

FLORUS ÉS UN AUTOR MOLT CITAT, PERQUÈ és aquell que va dir, referint-se a Tarragona, que «tot l'any és com una primavera». Però qui era Florus? D'on procedeix aquesta frase? Hi ha diferents autors que responen al nom de Florus. Aquest sembla que va ser un poeta africà que va participar en els Jocs Capitolins, que van tenir lloc l'any 96. Florus no hi va aconseguir cap premi i, llavors, desenganyat de Roma, va iniciar un viatge per la Mediterrània i, seduït pel clima, entre altres coses, va quedar-se a Tarragona, on va obrir una escola de minyons. Feia cinc anys que la dirigia quan va escriure un diàleg amb un personatge procedent de la Bètica, en què explica les virtuts de Tàrraco.

Després d'explicar les diverses etapes del seu viatge (Sicília, Creta, les Cíclades, Egipte, els Alps...), arriba a Tarragona i en fa la següent descripció:

Sigui'm, doncs, permès finalment, fatigat com estic, de reposar ací un quant temps. Si fos un escita, ja hauria desenganxat el meu carruat-

ge; si fos un pilot errant, la meua proa ja estaria suspesa com un ex-vot dedicat a la deessa de la mar. ¿Fins quan hem d'anar a l'aventura? ¿És que hem d'ésser sempre uns forasters? Si els fets em neguen Roma com a pàtria, que pugui, almenys, romandre ací. ¿Què et diré, sinó que l'habitud és una força poderosa? Mira! Amb el tracte continu, la ciutat ja se m'ha fet agradable, perquè, si em creus, a mi que he vist tantes coses, és la més plaent de totes les que hom tria per al descans. Hi veus, oh foraster i amic, una gent honrada, sòbria, tranquil·la, que, si bé no s'apressa a ésser hospitalària, ho és amb reflexió. Un clima peculiarment temperat suavitzava el canvi de les estacions, i tot l'any és com una primavera. La terra, fèrtil als plans i sobretot als pujols –car mira d'assemblar-se a les vinyes d'Itàlia i li compara els seus bancals–, no s'avergonyeix d'una llarga tardor. I per si encara això no és prou, la mateixa ciutat fou fundada sota els més nobles auspicis, car a més dels estendards de Cèsar, que ostenta, triomfs als quals deu el seu nom, la seva noblesa té també un origen estranger. Perquè, si pares esment en els seus temples antics, és ací on es ret honor a aquell raptor ornat de corns que, emportant-se'n la noia de Tir, i després d'haver-hi joguinejat per totes les mars, va jaquir-la ací, on es queda, i després, oblidat de la noia que portava, sobtосament s'enamora del nostre ribatge.²¹

Passem ara a Peter CHEYNEY (1896–1951). Especialitzat en el gènere negre, és autor de més de 50 novel·les, amb les quals s'han filmat 15 pel·lícules (de directors tan importants, entre altres, com H. Hathaway o J. L. Godard) i creador de personatges famosos com Slim Callaghan o Lemmy Cauton, immortalitzat aquest darrer al cinema francès per Eddie Constantine durant els anys 50, immortalitzat, aquest, alhora, per Godard a *Alphaville*. A part les nombroses novel·les, Cheyney té alguns reculls de contes, i entre aquests contes un que es titula *El rei de Tarragona*.

La història és bastant insulsa. El que resulta curiós és el paper que hi juga Tarragona. Un xicot tuberculós de Londres és aconsellat pel seu metge de traslladar-se a Tarragona, una ciutat que és descrita gairebé

M. A. Capmany

com el paradís. El noi ho fa i es cura, la seva bona sort el fa entrar en els negocis d'importació de vins, però la seva relació amb dues dones casades fa que acabi mort i enterrat. Aquesta ciutat, que és referida a 1912, correspon a la realitat en alguns aspectes: el caràcter portuari, el paper de la indústria i el comerç del vi... però ens és pintada amb uns divertidíssims tints espanyols:

[...] y le digo que es un lugar maravilloso. Colinas que descenden hasta el mar, lagartos trepando por antiguas murallas, carretas con bariles de Oporto para ser embarcados, mujeres preciosas tocadas con mantillas y recorriendo la ciudad en calesas durante el crepúsculo, y guitarras que suenan por la noche bajo las altas ventanas enrejadas.²²

***

Aquí s'acaba provisionalment el viatge. Hi hem vist algunes de les pàgines més interessants i també curioses que els forasters han escrit sobre la nostra ciutat. Coneixíem bastant aquell punt de vista de l'escriptor que resta sorprès, parat, atret pels monuments antics. En canvi, crec que hem descobert una altra Tarragona inventada pels escriptors. Escriptors per als quals Tarragona és un punt en el mapa, un punt amb determinades ressonàncies (probablement romanes), però un punt que ells han d'omplir de contingut. De vegades, hem vist, recorren al tòpic espanyol. Això ocorre també en una novel·la que avui no hem comentat, *Les Marana*, de Balzac, que pertany a un dels àmbits temàtics tarragonins més recurrents. El setge francès de 1811 ha donat, a més de molta literatura bèl·lica i memorialística, tres novel·les, un relat i un poema èpic. A més de la balzaquiana, les altres novel·les són *Lo caragirat*, de Martí i Folguera, i *Tarragona 1811*, de Francesc Gras i Elias. El relat és *El àngel de la guarda*, d'Antonio M. de Alarcón. I el poema, *La presa*, de G. G. Ceroni Veronese. La repassada no ens ha permès tampoc entrar en altres obres importants, d'autors com Pío Baroja, Zorrilla, Pelai i Briz, Narcís Oller, Pérez Galdós, Puig i Ferrer i molts altres.

Però deixem-ho aquí. Vull advertir abans d'acabar que el que acabo d'exposar no és resultat d'una feina sistemàtica, sinó d'un anar anotant allò que trobes al llarg de moltes lectures. Naturalment, en aquesta activitat no estic sol i en aquest sentit agraeixo les notícies que m'han donat altres lectors, com ara Fermí Roig, Magí Sunyer, Jaume Massó o Gertri Adserà.

Joan CAVALLÉ

Notes

1. Antoni GUASCH. «La mirada tarragonina de Josep Pla», dins de *Diari de Tarragona*, núm. 3.514 (1997, 5 de març), pàg. 11; núm. 3.515 (1997, 6 de març), pàg. 14; núm. 3.516 (1997, 7 de març), pàg. 9, i núm. 3.517 (1997, 8 de març), pàg. 8.
2. J. CASANOVA DE SEINGALT. *Mémoires de... écrites par lui même ; suivis de fragments des Mémoires du prince de Ligne*, éd. Garnier Freres, Paris [1880] tom VII, pàg. 527. (La francesa és l'edició original, la traducció és pròpia.)
3. *De Madrid a Barcelona. Un testimoni excepcional de l'Espanya de Carles III*, Llibres de l'Avui, 12, Barcelona, 1989.
4. J. GARCÍA MERCADAL. *Viajes de extranjeros por España y Portugal*, vol. V, Junta de Castilla y León, 1999, pàg. 153.
5. Jacint VERDAGUER. *Obres completes*, Biblioteca Selecta, Barcelona, 1943, pàgs. 31 i 33.
6. Paul THEROUX. *Las columnas de Hércules*, Ediciones B, 2001, pàg. 84 [1a edició en anglès, 1995].
7. François-René DE CHATEAUBRIAND. *Génie du christianisme*, editorial Garnier, Paris, 1861. És traducció pròpia.
8. Ruf FEST AVIÈ. *Periple [Ora marítima]*, traducció de Pere Villalba i Varneda, Fundació Bernat Metge, Barcelona, 1986, pàgs. 98-99.
9. Joaquim ICART LEONILA. *Cal·lípolis fou Tàrraco*, Tarragona, 1992, pàgs. 17-18.
10. Tirso de MOLINA. *El burlador de Sevilla*, edició de alfredo Rodríguez López-Vázquez, Cátedra, Madrid, 2004, pàg. 315-316.
11. Podeu llegir un interessant comentari sobre la relació entre el relat d'aquesta novel·la i l'arqueologia a Jaume MASSÓ. «Arqueologia i novel·la. A propòsit de la nova edició d'Ildaribal», dins *Revista del Centre de Lectura*, sisena època, núm.12, Reus, desembre de 1994, pàg. 17.
12. Alfons MASERAS. *Ildaribal*, a cura de Montserrat Corretger, ed. Columna, Barcelona, 1994, pàg. 63.
13. Alfons MASERAS. *Ildaribal*, a cura de Montserrat Corretger, ed. Columna, Barcelona, 1994, pàg. 77.
14. Vicent Andrés ESTELLÉS. *Les homilies d'Organyà. Obra completa-6*, Eliseu Climent, editor, València, 1981, pàg. 188 (primera edició a *L'inventari clement*, Ajuntament de Gandia, Gandia, 1971).
15. Vicent Andrés ESTELLÉS. *Les homilies d'Organyà. Obra completa-6*, Eliseu Climent, editor, València, 1981, pàg. 256-257 (primera edició a *La clau que obri tots els panys*, Diputació de València, València, 1970).
16. Maria Aurèlia CAPMANY. *L'altra ciutat* dins *Obra completa. I. Novel·la*, Ed. Columna, Barcelona, 1993, pàg. 144.
17. Maria Aurèlia CAPMANY. *L'altra ciutat* dins *Obra completa. I. Novel·la*, Ed. Columna, Barcelona, 1993, pàg. 142.
18. David MATA. *Tarraco*, e-dite, París, 2001, pàg. 13.
19. David MATA. *Tarraco*, e-dite, París, 2001, pàg. 15.
20. David MATA. *Tarraco*, e-dite, París, 2001, pàg. 16.
21. P. Anni FLORUS. «Virgili, òrator o poeta?», dins L. Anneu FLORUS. *Gestes dels romans*, II, Fundació Bernat Metge, Barcelona, 1981, pàg. 78-79.
22. Peter CHEYNEY. «El rey de Tarragona», dins *Doble engaño*, versió de César de Montserrat, Edicions G. P., Barcelona, 1959, pàg. 136.